

פתרון הבחינה

אזרחות

חורף תשפ"ג, 2023, שאלון: 34281

מוגש ע"י מורה לאזרחות בבית הספר לבגרות של יואל גבע.

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1

סעיף א'

ציין: סוג מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי/לא מוסדי.

הצג: ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או אנשים פרטיים באמצעות הפגנות/שביתות/עצרות/עצומות/יצירות אומנות והופעה וכתביה באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות ללא הסמכה חוקית לשם הגבלת השלטון ופיקוח עליו ועל חוקיות פעולותיו.

ציטוט: "בעקבות זאת פריץ גל מחאות של חקלאים נגד התוכנית, והם חסמו כבישים מהירים בטרקטורים, במשאיות ובחבילות חציר. החקלאים טענו כי משרד החקלאות לא הציע חלופות לשימוש בחומרי הדברה. לטענתם המגבלות המתוכננות יצמצמו את היכולת של החקלאים להתפרנס, ורבים מהם יאלצו לסגור את המשקים ולמכור את האדמות. בעקבות גל המחאות לא יושמה התוכנית הזאת".

הסבר: ניתן לראות בציטוט לעיל שהחקלאים לא הסכימו עם התוכנית החדשה לצמצום השימוש בחומרי הדברה והם יצאו לפעולות של חסימת כבישים מהירים.

סעיף ב'

ציין: אחריות ממשלתית מיניסטריאלית.

הצג: לכל שר בממשלה אחריות כלפי הפרלמנט והממשלה ביחס לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו. לשר יש אחריות על כל תחומי הפעילות של המשרד שבראשו הוא עומד ודבר זה כולל גם פעולות שהוא אינו מודע אליהן.

ציטוט: "בגלל כישלון יישום התוכנית הגיש שר החקלאות את התפטרותו. לדברי השר, הוא החליט להתפטר משום שלא הצליח לממש את התוכנית של משרדו, מאחר שלא הצליח לתת לחקלאים מענה הולם לבעיות שהציגו."

הסבר: ניתן לראות בציטוט שהשר החליט להתפטר בשל כישלון התוכנית של משרדו כלומר מדובר באחריות של משרדו ולא של כל הממשלה.

שאלה מספר 2

סעיף א'

ציין: הזכות שנפגעה היא הזכות לשוויון.

הצג: אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוכו, סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, צבע עור, מוצא, מראה חיצוני) (אלא במקרים של שונות רלוונטית לנושא הנידון – הבחנה מותרת). בנוסף, לכל אדם יש את הזכות לשוויון בפני החוק ולשוויון פוליטי (הזכות לבחור והזכות להיבחר).

ציטוט: "האם טענה כי חיילות המשרתות באותו תפקיד רשאיות לגדל שיער ארוך ואילו עליו אוסרים זאת, ובכך נפגעת זכות בסיסית שלו".

הסבר: ניתן לראות שאימו של החייל טענה שנפגעה זכות בסיסית שלו (הזכות לשוויון) כאשר לטענתה אין להפלות אותו יחסית לחיילות המרשתות באותו תפקיד.

סעיף ב'

ציין: עקרון שלטון החוק.

הצג: עקרון שלטון החוק קובע את עליונות החוק במדינה והאזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק/חובת הציות חלה על כולם.

ציטוט: "בתגובה על כך הבהיר דובר צה"ל שכל חייל וחיילת שמתגייסים כפופים להוראות שקבע הצבא בנוגע להופעה האישית."

הסבר: ניתן לראות בציטוט שדובר צה"ל אומר שיש הוראות שהצבא קבע וצריך להיצמד להוראות אלו. הוראות אלו הן חלק מעקרון החוק שקובע שיש חוקים והאזרחים צריכים לציית להם.

פרק שני

בפרק זה הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות:

שלוש מהשאלות 3-7 ואחת מהשאלות 8-12

שאלה מספר 3

מחויבות ואחריות של מדינת ישראל כלפי יהודי התפוצות:

ביטוי 1 - חוק השבות וחוק האזרחות המאפשרים לכל יהודי לעלות לישראל ולקבל אזרחות בה.

ביטוי נוסף – התגייסות המדינה לטובת יהודים המצויים במצוקה ברחבי העולם כמו לדוגמא המבצעים להצלת יהודי ארצות ערב או הסיוע למסורבי העליה בברית המועצות לשעבר.

מחויבות ואחריות של יהודי התפוצות כלפי מדינת ישראל:

ביטוי 1 - זהות – רבים מיהודי העולם חשים קירבה והזדהות עם מדינת ישראל על אף היותם אזרחים לכל דבר במדינותיהם.

ביטוי נוסף – תמיכה פוליטית בישראל ע"י ארגונים ושדולות (כדוגמת איפא"ק) המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים.

שאלה מספר 4

זכויות קבוצתיות תרבותיות:

זכויות קבוצתיות הניתנות לקבוצות אתניות-תרבותיות/ מיעוטים לאומיים, באות לידי ביטוי בתחומים הבאים: שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה. מטרתן להסדיר בצורה מוסדית את זהותה הייחודית של הקבוצה במדינה. המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן (לעומת זכויות הפרט של המיעוט שהן זכויות יסוד בכל דמוקרטיה).

שאלה מספר 5

התנאים למימוש הזכות להליך הוגן:

תנאי ראשון - אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו/ אדם זכאי כל עוד לא הורשע בדין.

תנאי שני - כל אדם זכאי למשפט הוגן ופומבי.

תנאי שלישי – לכל נאשם יש זכות לקבל ייצוג ע"י עו"ד וכן הוא זכאי לדעת במה הוא נאשם ולראות את הראיות נגדו.

שאלה מספר 6

דמוקרטיה מתגוננת:

הגנה על המשטר הדמוקרטי, עקרונותיו ואופי המדינה (כללי משחק, ערכים דמוקרטים ואופי המדינה) מפני אדם או קבוצה שפועלים בזירה הציבורית תוך ניצול הכלים הדמוקרטיים על מנת לפגוע/ לחסל את המשטר הדמוקרטי או אופי המדינה. במקרים בהם האיום ממשי המדינה מתגוננת על ידי שלילת הזכות להיבחר/ להתארגן ולפעול מבחינה פוליטית/ הגבלת חופש הביטוי.

במדינת ישראל נעשה שימוש ברעיון הדמוקרטיה המתגוננת על פי חוק יסוד הכנסת וחוק המפלגות. מפלגה לא יכולה להשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה:

1. שלילת קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
2. הסתה לגזענות.
3. תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל.

שאלה מספר 7

נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין לאומיות אתנית-תרבותית לבין לאומיות אזרחית (פוליטית/תרבותית): נקודת דמיון – בשני המצבים מדובר בשאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית/ לניהול עצמי בתוך מדינה.

הבדל – בלאומיות אתנית – תרבותית מדובר על יסודות אתניים-תרבותיים כמו מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה ולפעמים גם דת. לעומת זאת, בלאומיות אזרחית, מדובר על יסודות פוליטיים כמו רצון משותף לחיות באותה מדינה או באותה מסגרת פוליטית ובקידום ערכים ונורמות משותפים.

שאלה מספר 8

המחלוקת בחברה הישראלית בסוגיית צביון השבת במרחב הציבורי: במרחב הציבורי קיים ויכוח מתמשך בנושאים שקשורים לצביון השבת: האם לאפשר לתחבורה ציבורית לנסוע בשבת? האם לאפשר לבתי קולנוע ולבתי קפה להיות פתוחים? עקרון ההסכמיות - הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה על כללי משחק בסיסיים או על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה. דבר זה מחזק את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות בתחומים אחרים.

חוק שעות עבודה ומנוחה וכן הסכם הסטטוס קוו מהווים דוגמא לעקרון ההסכמיות.

פרק שלישי

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 13-15

שאלה מספר 13

עקרון שלטון העם:

מדובר בעקרון יסוד של הדמוקרטיה. כלל האזרחים הם הריבון/ מקור הסמכות והאזרחים בוחרים שלטון של נציגים/ שלטון נבחר לזמן קצוב המוגדר בחוק. בישראל מדובר על 4 שנים. בקטע: "הבחירות בישראל אמורות להיות חגיגה של דמוקרטיה שבה האזרח מבטא את רצונו בנוגע לדמותה של המדינה - האזרח בוחר את המפלגה שהוא תומך בה באמצעות נציגים שבידיהם הוא מפקיד את הכוח לנהל ולהוביל את המדינה". הסבר – ניתן לראות בקטע שיש בחירות והאזרח הוא זה שבוחר את הנציגים הנבחרים ונותן להם את האפשרות לנהל ולהוביל את המדינה.

שאלה מספר 14

עקרון הסובלנות:

קבלת השונה/ יחס מכבד לשונים ממני, לדעותיהם, לאורח חייהם. הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת. הימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות. בקטע: "את המציאות בישראל אפשר לדמות לבניין משותף המורכב מיסודות שונים ומדיירים שונים שעל אף השוני ביניהם, הם צריכים להסתדר אלה עם אלה כדי לחיות יחד. הבסיס לכך הוא היותנו בני אדם בני חורין, וכדי שחירותו של כל אדם תישמר בלי לפגוע באחר יש לנקוט את הכלל "חנה ותן לחיות". הלל הזקן ניסח את הכלל הזה כך: "מה ששנוא עליך - אל תעשה לחברך". בחברה שבה חיים גם בני אדם אחרים, שיש להם רצונות משלהם, יש להתייחס לזולת ביושר, בהבנה ובהתחשבות, בלי לנצל חולשות או מצוקות. צריך פשוט להיות בן אדם. מאחורי ערך חשוב זה יכול להתייצב רוב הציבור בישראל". הסבר – ניתן לראות את ערך הסובלנות בקטע בכך שמדובר על כך שאנשים, על אף דעות שונות וגישות שונות, צריכים להסתדר ביניהם, לתת אפשרות גם למישהו אחר לבטא את דעותיו ובהחלט להקפיד על המשפט 'חיה ותן לחיות' כלומר תחייב את חייך אבל תן גם למישהו אחר לחיות את חייו על פי אמונתו.

שאלה מספר 15

מאפיין יהודי אחד ומאפיין דמוקרטי אחד של מדינת ישראל שבאים לידי ביטוי במגילת העצמאות:

מאפיין יהודי - בשם המדינה: מדינת ישראל/ בהכרזה עליה כמדינה יהודית.

מאפיינים נוספים אפשריים:

בפתיחת שעריה לכל יהודי.

בקריאה לעם יהודי להתלכד סביבה.

בקביעה כי המדינה תושבת על יסודות החרות הצדק והשלום במורשתם של נביאי ישראל.

מאפיין דמוקרטי:

(הערה: צריך לבחור מאפיין אחד מבין אלו שכתובים להלן):

הכרזה על הקמת מוסדות דמוקרטיים (קיום בחירות/ כינון חוקה).

הבטחה לשוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין/ בהבטחה לחרות דת מצפון, לשון, חינוך ותרבות.

בהבטחה להיות נאמנים לעקרונותיה של מגילת האו"ם.

בקריאה לערבים תושבי המדינה שקמה להשתתף בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה.

בהבטחה להעניק לערבים אזרחי ישראל נציגות מתאימה בכל מוסדות המדינה.

שמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות.

פיתוח הארץ לטובת כל תושביה.

בחרתי בקטע מאפיין דמוקרטי שעוסק בשוויון זכויות חברתי ומדיני לכל האזרחים.

ציטוט: "הרצון להקים חברת מופת לעם היהודי בארצו הוא שקיבץ אותנו בארץ ישראל אחרי אלפיים

שנות גלות, ונתן לנו את ההשראה ואת הכוחות להקים מחדש את מדינתנו כמדינה יהודית ודמוקרטית.

מדינה זו מחויבת לממש ערכים כלל עולמיים, כמו ערך השוויון וחופש הבחירה עבור כלל אזרחיה,

יהודים ולא יהודים כאחד"

פרק רביעי

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת מבין השאלות 16-18, ושאלה אחת מבין השאלות 19 - 20

שאלה מספר 16

ציין: זכות הקניין.

הצג: לכל אדם הזכות להחזיק ברכוש/ בדבר שיש לו ערך כלכלי ולעשות בו כרצונו. אין לפגוע בקניינו של אדם (הן קנין חומרי והן קנין רוחני).

ציטוט: "הוצאת הספרים טוענת כי הדלפת הספר פוגעת בקצב המכירות של הספר ובהכנסות של הכותב מן הספר".

הסבר: הספר הודלף לרשתות החברתיות וכתוצאה מכך הייתה ירידה בהכנסות, ולכן בוצעה פגיעה בקניין החומרי של אותו סופר.

שאלה מספר 17

באופן כללי ישנם 5 תנאים לקיום בחירות דמוקרטיות: בחירות כלליות, בחירות חשאיות, בחירות מחזוריות, שוויוניות וכן התמודדות/תחרות חופשית.

ציין: בחירות כלליות.

הצג: כל אזרחי המדינה זכאים לבחור ולהיבחר למוסדות הנבחרים במדינה במגבלות הכתובות בחוק (גיל מינימלי\עבריינות שקשורה בחוק וכדומה).

ציטוט: "יושב ראש איגוד הטייסים הציע לאפשר להם להצביע כמה ימים לפני מועד הבחירות בקלפי שתוצב בשדה התעופה, וכך לאפשר להם לממש את זכותם האזרחית".

הסבר: ניתן לראות שקיימת הצעה והיא לאפשר להם להצביע כמה ימים לפני הבחירות ובכך לתת להם את הזכות להצביע בבחירות ולא לשלול מהם את הזכות הזו.

שאלה מספר 18

תפקיד חברי הכנסת שנפגע, לטענת חברי האופוזיציה:

ציין: מנגנון פיקוח פורמלי.

הצג: הכנסת היא בית הנבחרים בישראל והיא מונה 120 ח"כ. היא מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה. תפקידה העיקרי הוא חקיקת חוקים. היא מהווה **מנגנון פיקוח פורמאלי** שתפקידו לפקח ולבקר את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת (ע"י אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב, כלים פרלמנטריים).

ציטוט: "הממשלה חתמה על ההסכם בלי להביאו לדיון במליאת הכנסת. בתגובה על כך טענו חברי כנסת מן האופוזיציה כי ההימנעות מהבאת ההסכם לדיון במליאת הכנסת פגעה באפשרות שלהם להביע את דעתם על ההסכם".

הסבר: ניתן לראות שהממשלה חתמה על הסכם בלי להביא אותו לכנסת ומבלי שחברי הכנסת יוכלו לדון בו ולאשר אותו ובכך נפגע אחד התפקידים של הכנסת שהוא להעביר ביקורת על המדיניות ועל הפעולות השונות של הממשלה (הרשות המבצעת).

שאלה מספר 20

א – הטענה שלי היא שיש צורך לחייב את כל בני ה – 18 להתגייס.

ב – נימוק: ערך השוויון. בכל מדינה יש צורך לקיים שוויון בין אזרחיה והשוויון צריך לבוא לידי ביטוי גם בגיוס לצבא. אסור ליצור מצב שבו חלק מהאזרחים יהיו חיילים וחלק אחר לא יהיו חיילים. ערך השוויון אומר שכולם שווים בפני החוק ובנוסף החוק חל על כולם באופן שווה.

ג – נימוק נגד: לא לאפשר לכולם להתגייס כלומר מי שצריך להתגייס יוכל ומי שלא יוכל, לא לחייב אותו. אני מתבסס על עקרון חשוב בדמוקרטיה והוא הבחנה מותרת. הכוונה היא הענקת יחס שונה לבני אדם כאשר השונות רלוונטית לנושא הנידון. ניתן להוסיף שחוקים רבים בכל דמוקרטיה מבוססים על הבחנה מותרת.